

Kriminologiska institutionen

Mediala framställningar av gärningsmän

- En kvalitativ innehållsanalys av två svenska tidningars framställning av två olika sexualfall

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Höstterminen 2007
Johanna Forss

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att undersöka hur Aftonbladet och DN har framställt två olika fall av sexualbrott, för att sedan undersöka i vilken utsträckning gärningsmännen kan karaktäriseras som idealiska. Jag har arbetat efter följande frågeställningar:

- Vilka likheter och skillnader finns mellan DN och Aftonbladets framställning av gärningsmännen?
- Framställs Stureplansprofilerna och Rissne-killarna som idealiska gärningsmän?
- Vilka orsaksförklaringar finns till varför Stureplansprofilerna och Rissne-killarna begick brotten de är dömda för och förespråkas några åtgärdsförslag?
- Vilka likheter och skillnader går att urskilja i framställningarna av Rissne-killarna och Stureplansprofilerna?

Detta har jag undersökt genom att göra en kvalitativ innehållsanalys där jag har granskat ett antal utvalda tidningsartiklar från Aftonbladet och DN.

För att undersöka huruvida Rissne-killarna och de så kallade Stureplansprofilerna kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän eller ej använde jag mig av Nils Christies teori om idealiska offer. I teorin presenterar Christie fem egenskaper hos offer och gärningsmän som avgör huruvida de kan karaktäriseras som idealiska eller ej. Dessa egenskaper jämförde jag senare med det jag kunde utläsa ur mina utvalda artiklar för att utröna huruvida Aftonbladet och Dagens Nyheters framställningar av gärningsmännen kan karaktärisera dem som idealiska eller ej.

Resultatet visar att både Rissne-killarna och Stureplansprofilerna framställs som onda och kallsinniga av Aftonbladet och DN. Båda tidningarna anger kulturellt betingade faktorer som förklaringar till händelserna. Men även den förrådde synen på sexualitet och maskulinitet bland dagens ungdomar presenteras som en förklaring. Framställningarna av männen är likvärdiga i de båda tidningarna. Den största skillnaden ligger inte i själva framställningarna, utan istället hur framställningarna görs. Aftonbladet är mera rättfram medan DN skriver mer ”mellan raderna”. Ingen av männen kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän och deras offer kan inte heller dem karaktäriseras som idealiska i enlighet med Nils Christies teori. Offren framställs dock i de båda tidningarna som att stå helt utan skuld till det som drabbat dem.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.2. Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Disposition	6
2. Teori och tidigare forskning	6
2.1 Tidigare forskning	6
2.2 Teori	10
3. Metod och material	12
3.1 Kvalitativ innehållsanalys som metod	12
3.2 Metoddiskussion	13
3.3 Vetenskapssyn	13
3.4 En tidnings uppbyggnad	14
3.5 Urval	14
3.6 Tillvägagångssätt	17
3.7 Validitet och reliabilitet	18
4. Resultat och analys	19
4.1 Likheter och skillnader mellan Aftonbladets och Dagens Nyheters framställningar	20
4.1.1 Rissnekillarna	20
4.1.2 Stureplansprofilerna	23
4.2 Stureplansprofilerna och Rissnekillarna = idealiska gärningsmän?	25
4.2.1 Rissne-killarna	25
4.2.2 Stureplansprofilerna	27
4.3 Vilka orsaksförklaringar finns till varför Stureplansprofilerna och Rissne-killarna begick brotten de är dömda för och förespråkas några åtgärdsförslag?	28
4.3.1 Rissne-killarna	28
4.3.2 Stureplansprofilerna	31
4.4 Likheter och skillnader i framställningarna av Rissne-killarna och Stureplansprofilerna?	32
5. Avslutande diskussion	33
Källhänvisningar	36

1. Inledning

”Det handlar inte om människokroppar längre, utan bara om könsorgan. Killarna avmänskligar sig själva och offret.”¹

”Rätten ska försöka avgöra vad som hände i en lägenhet på Östermalm natten mellan den 24 och 25 mars. Den ska inte fälla en dom över Stureplans beklämmande skuggvärld där blonderade småflickor är leksaker åt män som fortfarande är pojkar.”²

Dessa två citat är hämtade ur artiklar som publicerats i Aftonbladet och DN under 2000-talet. Det övre citatet är hämtat ur DN och rör det uppmärksammade fallet i Rissne år 2000 där nio pojkar i åldrarna 14 – 17 misstänktes för att ha våldtagit en 14-årig flicka i ett parkeringsgarage. Det nedre citatet rör två unga män, 21 och 26 år gamla, som snabbt ”döptes” till de så kallade Stureplansprofilerna av medierna, på grund av att de rörde sig på de heta ineställena kring Stureplan i Stockholm. Dessa två män misstänktes och dömdes även senare för att ha våldtagit en 19-årig flicka.

Fallet med de så kallade Stureplansprofilerna har under år 2007 ådragit sig en stor medial uppmärksamhet i jämförelse med många andra av media bevakade våldtäktsfall. Männen friades först i tingsrätten, vilket väckte starka reaktioner i media, men dömdes senare till fyra år för grov våldtäkt i tingsrätten.³

År 2000 var det istället den misstänkta gruppvåldtäkten av en 14-årig flicka i Rissne som ådrog sig medias uppmärksamhet. Nu föll det sig så att även om de misstänkta männen, eller egentligen pojkarna, som alla var i åldrarna 14 till 17 år, beskrevs som gruppvåldtäktsmän i media så fälldes de aldrig för våldtäkt. Istället fälldes två av de från början nio misstänkta för grovt sexuellt utnyttjande och en tredje fälldes för medhjälp till grovt sexuellt utnyttjande.⁴

Dessa två fall liknar varandra på det sätt att det i båda fallen har varit flera gärningsmän iblandade, men där slutar också likheterna. I fallet med de så kallade Stureplansprofilerna, som hädanefter kommer att kallas Stureplansprofilerna, kände offer och gärningsmän varandra, från början handlade det om frivilligt sex som senare spårade ut och övergick till våldtäkt. Gärningsmännen beskrivs i media tillhöra ”överklassen” och var

¹ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

² www.aftonbladet.se 2007-10-12 art. Nr 17

³ www.dn.se 2007-10-16 art. Nr 1

⁴ www.dn.se 2000-05-10 art. Nr 2

välkända kring Stureplan. Männen som misstänktes för gruppvåldtäkten i Rissne, som jag hädanefter kommer att referera till som ”Rissne-killarna” beskrivs i media som ett gäng invandrarkillar som helt oprovocerat gav sig på en okänd, väldigt berusad, svensk 14-årig flicka och våldförde sig på henne i ett parkeringsgarage.

Stureplansprofilerna och Rissne-killarna har enligt media i grund och botten begått samma typ av brott men under mycket olika omständigheter, vilket gör att jag anser det vara intressant att jämföra deras ”möjlighet” att karaktäriseras som idealiska gärningsmän. Jag anser det också vara intressant att belysa och diskutera möjliga skillnader i de orsaksförklaringar som anges i Aftonbladet och DN till varför de begick brotten.

Anledningen till att jag väljer att studera just dessa två fall är att forskning har visat att sexuellt relaterade brott som utförs av invandrare i dagens Sverige ofta förklaras utifrån olika former av kulturella förklaringar medan fall där gärningsmännen är svenskar brukar förklaras utifrån olika psykologiska orsaker (se avsnitt om tidigare forskning). Jag förväntar mig således att finna olika typer av framställningar av gärningsmännen och olika typer av orsaksförklaringar beroende på vilken etnicitet gärningsmännen har.

1.2. Syfte

Jag har för avsikt att undersöka hur Stureplansprofilerna samt männen som misstänktes för gruppvåldtäkten i Rissne framställs i Aftonbladet och DN för att sedan jämföra i vilken utsträckning de kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän.

1.3 Frågeställningar

- Vilka likheter och skillnader finns mellan Dagens Nyheters och Aftonbladets framställning av gärningsmännen?
- Framställs Stureplansprofilerna och Rissne-killarna som idealiska gärningsmän?
- Vilka orsaksförklaringar finns till varför Stureplansprofilerna och Rissne-killarna begick brotten de är dömda för och förespråkas några åtgärdsförslag?
- Vilka likheter och skillnader går att urskilja i framställningarna av Rissne-killarna och Stureplansprofilerna?

Jag har valt att först undersöka huruvida det finns några skillnader i Aftonbladets och Dagens Nyheters framställningar av gärningsmännen, det vill säga att jag avser att

undersöka *tidningarnas* eventuella skillnader. Detta gör jag för att kunna se om Aftonbladets framställning av till exempel Rissne-killarna skiljer sig från Dagens Nyheter. Exempelvis, framställs Rissne-killarna som idealiska gärningsmän i Aftonbladet men inte i DN? Eftersom att jag valde att undersöka två tidningars framställning av männen för att få en bredare bild ansåg jag det vara relevant att särskilja deras framställningar i en frågeställning för att tydliggöra eventuella skillnader och likheter. Detta gjorde jag för att undvika att tala om hur *tidningarna* framställde männen när det i själva verket kanske bara var *en* av tidningarna som framställde männen på ett sätt medan den andra tidningen inte gjorde det.

Därefter valde jag att undersöka huruvida det finns några skillnader i framställningarna av männen generellt, baserat på alla mina utvalda tidningsartiklar. Jag gör således ingen skillnad på om artikeln har publicerats i DN eller i Aftonbladet. Exempelvis, förklaras Rissne-killarnas handling med någon annan typ av förklaring än Stureplansprofilernas handling?

Jag anser det även vara relevant att undersöka vilka orsaksförklaringar som anges i DN och Aftonbladet därför att de i hög grad bidrar till framställningen av männen.

1.4 Disposition

Jag har valt att dela upp min uppsats i fem kapitel. I mitt inledande kapitel presenteras en inledning och en bakgrund till mitt ämnesval samt syfte och frågeställningar. I kapitel två följer en redogörelse av tidigare forskning samt mitt val av teori. I kapitel tre presenteras val av metod, mitt material, min urvalsprocess samt mitt tillvägagångssätt. I kapitel fyra följer mitt resultat samt en analys av detta. Jag avslutar i kapitel fem med en diskussion kring min (uppsats och min) analys.

2. Teori och tidigare forskning

2.1 Tidigare forskning

Ylva Brune skriver i sin avhandling *Nyheter från gränsen – tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld* (2004) om hur kvardröjande koloniala synsätt ännu gör det möjligt i de stora nationella nyhetsmedierna att definiera och rangordna platser,

kulturer, nationer, religioner och etniska grupper i enlighet med idéer, där ”vi” som talar står över alla andra och använder mediernas symboliska makt för att bekräfta ”vår” överlägsenhet.⁵ Brunes analyser går dels ut på att frilägga hur nyhetslogiken med dess inbyggda makthierarkier och dramaturgiska modeller formar olika ämnen, dels på att läsa texterna som meningsfulla budskap, som skapar identiteter och gemenskaper, bland annat genom att konstruera gränser till andra. Brunes analys bygger på analyser av nyhetstexter.⁶ Tyvärr kunde jag inte finna några beskrivningar av material, urvalsprocess och tidsperiod för materialet.

I sina studier finner Brune ett genomgående tema på hur nyhetsmedierna på olika sätt upprättar eller befäster gränser mellan Sverige och flyktingar, mellan ”svenskar” och ”invandrare” och om hur idéer om det goda samhället formuleras samtidigt som nyhetstexterna talar om det som de konstruerar som främmande.⁷ En tes Brune driver i sin avhandling är att spillror och spår av nationalistiska diskurser aktualiseras på en rad olika sätt i nutidens nyhetsjournalistik i förhållande till ”flyktingar” och ”invandrare”.⁸ En av grunderna i Brunes avhandling är att nyhetsjournalistik, under sitt arbete med att rapportera händelser och skeenden i samhället och omvärlden, deltar i ett kulturellt och nationellt identitetsskapande. Gränserna mellan ”oss” och ”andra”, mellan gott och ont, normalt och onormalt fastställs. I nyhetstexter kan man finna hur mötet med invandrare ger upphov till beskrivningar och definitioner av svenskar och svenskhet.⁹ Dessa teser och argumentationer Brune driver i sin avhandling är inte heller speciellt kontroversiella, forskningen kring nyhetsjournalistik i förhållande till invandring, ras och etniska relationer i Västeuropa och USA är entydiga i sina slutsatser.¹⁰

Brune skriver också i sin avhandling om de mediala reaktioner den misstänkta gruppvåldtäkten i Rissne ådrog sig år 2000. Medierna använde sig då av uppgifter som publicerats på Sverigedemokraternas sida angående pojkarnas etnicitet som utgångspunkt för ett övergripande resonemang om ”invandrarkillers” kvinnosyn och raseri, hat och behov av kompensation. I debatter, reportage och nyhetsartiklar skapas en generaliserad ”invandrarkille” som enskilda intervjuade pojkar får representera.¹¹

⁵ Brune (2004) s. 9

⁶ A.a.s. 41

⁷ A.a.s. 9

⁸ A.a.s. 9

⁹ A.a.s.10

¹⁰ A.a.s. 9

¹¹ Brune (2004) s. 293

Anna Bredström skriver i sitt bidrag *Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av "invandrarkillar" i svensk media* till antologin *Maktens (o)lika förklädnader* (2005), om hur killarna som misstänktes för gruppvåldtäkten i Rissne i svensk media okritiskt konstrueras till en homogen grupp där alla är bärare av traditionstyngda patriarkala beteenden.¹² Bredströms analys av medias bild av Rissnevåldtäkten bygger på en kritisk läsning av hur framför allt de största dags- och kvällstidningarna presenterade händelsen i sig och de debatter som knöt an till den på ett eller annat sätt. Tidsperioden för Bredströms material sträcker sig från det att händelsen först blev omskriven i media och sex månader framåt.¹³ Bredström visar hur orsaksförklaringarna förändrades från att först, när gärningsmännens etnicitet ej ännu hade kommit fram, ha varit psykologiska till att efter att gärningsmännens etnicitet avslöjades i media ändrades till att bli kulturella. Argument som att de unga killarna har föräldrar som har svårt att integrera dem i samhället varvas med argument som mer direkt hänvisar till den etniska tillhörigheten och lägger skulden på kulturella arv med ”nedlåtande kvinnosyn och hederstankar”.¹⁴

I sin avhandling, *En studie i medier och brott* (2001), beskriver Ester Pollack hur en diskussion om relationen mellan medier och brottslighet har intensifierats bland medieforskare, sociologer och kriminologer. Detta har skett mot en bakgrund av det som ibland har karakteriserats som det postmoderna samhällets besatthet av brottslighet, och framförallt våldsbrott, både som en form av underhållning och populärkultur och i form av nyhetsförmedling.¹⁵ Det konstateras av många forskare, bland annat de brittiska forskarna David Kidd-Hewitt och Richard Osborne, att det inte längre är möjligt att diskutera brottslighet utan att tala om medierna, liksom det inte längre går att diskutera medierna utan att tala om brottslighet. Att medier och brott utgör ett samtida allt mer oskiljaktigt par är en ofta framförd ståndpunkt i de olika debatter som rör medierna och brottsligheten, förda såväl inom medie- och kommunikationsvetenskapen som inom kriminologin.¹⁶

Pollack skriver också om de olika roller och/eller funktioner som brottsjournalistiken har i den existerande forskningen och hur de har diskuterats ur ett flertal maktperspektiv. En sammanfattning av dessa förslag skulle kunna se ut på följande sätt:

- Ett perspektiv där journalistiken om brott och avvikelse uppfattas som ett subversivt hot mot lag, ordning och moral genom att glamorisera och inspirera till brott.

¹² Bredström (2005) s. 182

¹³ A.a.s. 186

¹⁴ A.a.s. 185

¹⁵ Pollack (2001) s. 9

¹⁶ A.a.s. 9

- Ett perspektiv där denna journalistik tolkas reproducera maktens ordning genom att skapa överdriven rädsla för brott och en bild av samhällets olika myndigheter och organ som nödvändiga för vår säkerhet och trygghet.
- Och ett sista perspektiv där brottsjournalistiken betraktas som garanten för att kritiskt granska makten och dess rättsutövning och verka som ett medel mot maktmissbruk.¹⁷

Pollack talar också om brott som ett slags mediespektakel och presenterar ett antal exempel som belyser hur väl social avvikelser och brottslighet uppfyller kraven på mediedramaturgi och på många olika sätt passar själva nyhetsproduktionens villkor. Några av exemplen handlar om:

- Hur medierna kan ingripa i rättsmaskineriet och påverka händelseutvecklingen. Den sortens medieinverkan sker ibland innan ett fall hamnat i rätten, ibland under pågående process och inte sällan också efter avslutad rättegång.
- Andra visar hur centrala medierna är för politiker och andra aktörer som har intresse i frågor om brott och straff. Några exempel pekar även på att brottslingen emellanåt erbjuds en arena och tillfälle att, liksom andra kändisar, kommunicera med mediernas publik.
- Flera av exemplen visar hur medierna kan exploatera men också själva iscensätta brottsliga händelser.
- Slutligen illustrerar ytterligare exempel den betydelse medierna kan ha för förändringar i lagstiftningen och för tillkomsten av nya lagar.¹⁸

Pollack tar upp exemplet med sport- och TV-stjärnan Orenthal James Simpson som stod anklagad för mord. Rättegången gavs enorm uppmärksamhet i medierna. Trots bevismaterial som normalt skulle ha lett till en fällande dom frikändes Simpson. Man ställer sig frågan: vad betydde den enorma mediala uppmärksamheten för domen? Enligt vissa forskare är Simpson-fallet ett av många exempel som visar att moderna medier har konstruerat en ny kategori av domar: juridiskt frikänd men socialt dömd.¹⁹

Pollack skriver också i sin avhandling om de mönster som går att skönja i medierepresentationen av brott. Enligt Pollack kan det konstateras i en mängd olika studier från olika delar av världen att kriminaljournalistiken uppvisar anmärkningsvärt likartade mönster, som dessutom är stabila över tid.²⁰ Det saknas överensstämmelse mellan brottstatistik och brottsrapportering. Vålds- och sexbrott omskrivs i mycket större

¹⁷ Pollack (2001) s. 11

¹⁸ A.a.s. 13

¹⁹ A.a.s. 13-14

²⁰ A.a.s. 75

utsträckning än till exempel egendomsbrott. Ofast så inriktar sig också medierna på de mest, ovanliga, udda och dramatiska brotten, vilket kan ge en bild av att dessa är vanligare än vad de egentligen är.²¹

Forskning om hur Rissne-killarna framställdes i media har, som tidigare delvis presenterats, gjorts. Både Brune och Bredström hade som syfte att undersöka hur invandrarkillar framställs i media, Brune mer generellt²² medan Bredströms forskning inriktas till stor del på den mediala framställningen av Rissne-killarna.²³ Jag anser ändå att det är relevant för mig att undersöka detta igen då mitt syfte är annorlunda än Bredströms och Brunés, då jag även har för avsikt att även undersöka Stureplansprofilernas framställning samt att jämföra dessas möjlighet att karaktäriseras som idealiska gärningsmän. Jag har även ett annat urval av material. Jag valde även att inte inkludera frågan om huruvida gärningsmännens etnicitet har någon inverkan på deras framställning i mina frågeställningar. Detta gjorde jag för att särskilja min studie från tidigare gjorda studier, till exempel Bredströms och Brunés. Jag anade att framställningarna av männen skulle kretsa kring deras etnicitet i viss utsträckning men för att undvika risken att fokusera alltför mycket kring just detta, och eventuellt missa andra relevanta skillnader men framför allt likheter, valde jag att exkludera just etnicitetsfaktorn i min studie.

2.2 Teori

För att kunna förklara den ideala gärningsmannen krävs först en förklaring av vad det idealiska offret är då dessa i allra högsta grad hänger ihop. Ett idealiskt offer behöver, och skapar den idealiske gärningsmannen.²⁴ Nils Christies definition av det idealiska offret befinner sig på samhällsnivå. Termen ”idealiskt offer” syftar inte på den person eller kategori som mest ser sig själv som ett offer, och inte heller de som löper störst risk att viktimeras eller oftast blir det.²⁵ Termen det idealiska offret syftar istället på ”en person eller kategori av individer som – när de drabbas av brott – lättast får fullständig och legitim status som offer”.²⁶

Enligt Nils Christie kännetecknas ett idealiskt offer av fem egenskaper, som antingen rör offret själv eller gärningsmannen.

²¹ Pollack (2001) s. 75

²² Brune (2004) s. 9

²³ Bredström (2005) s.182

²⁴ Christie (2001) s. 54

²⁵ A.a.s. 47

²⁶ A.a.s. 47

- Offret är svagt. Sjuka, gamla eller mycket unga människor passar särskilt bra som idealiska offer.
- Offret är upptaget med ett respektabelt projekt, till exempel att ta hand om sin syster.
- Hon är på en plats som hon inte kan klandras för, till exempel på gatan under dagtid.
- Gärningsmannen är ond.
- Gärningsmannen är okänd och har ingen personlig relation till offret.²⁷

För att göra en kort sammanfattning handlar det om att ha möjligheten att karaktäriseras som ett idealiskt offer så krävs det att man är svag som människa och absolut inte har medverkat till sin utsatthet på något sätt. En man som druckit sig berusad på en bar och sedan blir misshandlad har alltså ytterst små möjligheter att tillskriva sig rollen som idealiskt offer då han dels har varit berusad, dels har befunnit sig på en bar, samtidigt som han dessutom är man och därmed får det svårare att betraktas som svag.

Men Christie tar även upp ett sjätte villkor som krävs för att kunna bli ett idealiskt offer – offret måste också vara tillräckligt mäktigt för att kunna göra sitt fall uppmärksammat för att sedan framgångsrikt kunna kräva status som ett idealiskt offer, alternativt att man inte möter opposition från motkrafter som är så starka att man inte kan göra sig själv hörd.²⁸

Som sagt så skapar det idealiska offret även en idealisk gärningsman, ju mer idealisk gärningsmannen är desto mer idealisk blir offret, och vice versa.²⁹ Christie illustrerar detta med hjälp av exemplet med den inte så idealiska gärningsmannen – narkotikalangaren, en man som enbart för att tjäna pengar importerar och säljer farliga droger vilket skapar ett enormt lidande för dem som sedan köper drogerna och för deras anhöriga. Samtidigt missbrukar denna man även droger själv. Han är som Christie uttrycker det, offer för sin egen verksamhet. Antagligen var denne man ett offer själv innan han började med sin verksamhet. Gärningsmän som flyter ihop med offren är dåliga gärningsmän precis som offer som flyter ihop med gärningsmännen utgör dåliga offer.³⁰ Dessvärre är det ofta så det i realiteten ser ut, det är svårt att hitta ett ”perfekt” offer, precis som det är svårt att hitta en ”perfekt” gärningsman. Ofast har de som begår brott egna problem, de är också offer. Och de som blir utsatta för brott känner ofta sin gärningsman, eller så befinner sig offret på ”fel” plats. I de

²⁷ Christie (2001) s. 48

²⁸ A.a.s. 50

²⁹ A.a.s. 54

³⁰ A.a.s. 55

flesta våldsbrott finns det varken idealiska offer eller gärningsmän. Ofta är gärningsmännen offer och vice versa.³¹

Jag har valt att använda mig av denna teori för att undersöka i vilken utsträckning gärningsmännen i mina utvalda fall kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän. Jag förväntar mig att finna olika påståenden angående gärningsmännen i mitt material som på något vis kan kopplas till Christies teori om idealiska offer och gärningsmän. Påståenden som antingen stödjer eller förkastar möjligheten att karaktärisera Rissne-killarna och Stureplansprofilerna som idealiska gärningsmän.

3. Metod och material

3.1 Kvalitativ innehållsanalys som metod

Jag har gjort en kvalitativ innehållsanalys av ett antal nyhetsartiklar, debattartiklar och ledare från två av de största svenska tidningarna, Dagens Nyheter och Aftonbladet.

Att göra en kvalitativ innehållsanalys innebär att jag genom att göra en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext den ingår i försöker ta fram textens väsentliga innehåll. Varför gör man då en kvalitativ innehållsanalys istället för en kvantitativ? En kvantitativ innehållsanalys anses vara en demokratisk forskningsmetod.³² Alla analysenheter ska behandlas likvärdigt och tillskrivas samma vikt. Detta gäller inte den kvalitativa innehållsanalysen. Helheten i texten, det centrala som forskaren är ute efter att fånga in, antas vara något annat än summan av delarna (analysenheterna). Alla delar i texten är inte lika viktiga för att fånga det väsentliga innehållet. Ibland ligger också det eftersökta innehållet i texten dolt under ytan och kan endast frambringas genom en intensiv närläsning av texten.³³ Den kvalitativa innehållsanalysen är en vanlig metod inom samhällsvetenskapen och används i allmänhet av alla forskare som knyter an sin forskning till tidigare forskningsinsatser.³⁴ En sådan inplacering i det rådande kunskapsläget förutsätter en tolkning och analys av andra forskares texter.³⁵ Jag har alltså för avsikt att studera de bilder Aftonbladet och DN konstruerar av Stureplansprofilerna samt Rissne-killarna genom en

³¹ Christie (2001) s. 55

³² Esaiasson (2005) s. 233

³³ A.a.s. 233

³⁴ A.a.s. 233

³⁵ A.a.s. 233

närläsning av ett antal utvalda artiklar. Dels genom att läsa de beskrivningar som anges av gärningsmännen i tidningarna, dels genom att försöka uppfatta de dolda beskrivningarna av gärningsmännen som finns att utläsa ”mellan raderna”.

Man kan urskilja två huvudtyper av frågeställningar inom den kvalitativa innehållsanalysen; sådana som handlar om att systematisera innehållet i de aktuella texterna, och sådana som handlar om att kritiskt granska innehållet i texterna. De systematiska undersökningarna är varianter på beskrivande analyser och söker att klargöra strukturen, ordna logiskt eller att klassificera. Det handlar om att lyfta fram och begripliggöra det väsentliga innehållet i en text, logiskt ordna innehållet i en text eller att klassificera innehållet i givna texter genom att placera tankeinnehållet under en lämplig sammanfattande rubrik.³⁶ Jag har således gjort en form av en systematiserande undersökning där min avsikt var att lyfta fram det väsentliga innehållet i texter för att försöka belysa Aftonbladets och Dagens Nyheters framställning av Stureplansprofilerna och Rissne-killarna. Jag kommer utöver detta även kritiskt granska innehållet i texterna för att kunna göra min tolkning av hur gärningsmännen framställs samt att kunna utläsa i vilken utsträckning jag anser att gärningsmännen kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän.

3.2 Metoddiskussion

Jag valde att göra en kvalitativ innehållsanalys därför att jag anser att det är en ”öppen” metod som lämnar stor frihet åt forskaren. Metoden gör det möjligt att göra mer komplicerade tolkningar av texten.³⁷ Metoden passar också bra när man har ett tämligen litet material vilket jag anser att jag har. Metoden lämnar också större valfrihet till forskaren, bland annat är det inte nödvändigt att ägna alla delar i texten samma uppmärksamhet.³⁸ Nackdelarna med metoden är främst att den är tidskrävande. Man behöver läsa materialet ett flertal gånger. Risken finns också att man på grund av sin förförståelse kan missa viktiga delar i materialet. Just därför att man kanske inte förväntar sig att finna dem så ser man dem heller inte.

3.3 Vetenskapssyn

Min vetenskapsteoretiska utgångspunkt för denna undersökning vilar i det konstruktionistiska perspektivet. Jag anser alltså att jag i min roll som tolkare av materialet är med och

³⁶ Esaiasson (2005) s. 234-235

³⁷ Bergström & Boréus (2005) s. 44

³⁸ Esaiasson (2005) s.233

konstruerar de bilder av gärningsmännen som jag senare har för avsikt att analysera. Konstruktionism innebär i korthet att sociala företeelser och deras mening är något som aktörer kontinuerligt konstruerar socialt. Synsättet innebär att sociala företeelser och kategorier inte bara skapas via socialt samspel utan att de också befinner sig i ett tillstånd av ständig förändring. Begreppet har på senare tid även kommit att innefatta uppfattningen att forskarnas beskrivningar av den sociala verkligheten utgör konstruktioner. En forskare presenterar således alltid en specifik version av den sociala verkligheten som inte kan betraktas som slutgiltig. Kunskapen uppfattas som något obestämbar.³⁹

Eftersom att jag tolkar mitt material får min förförståelse en central roll i forskningsprocessen. Det jag tror mig veta angående ämnet och det jag tror att jag ska finna i artiklarna kan påverka min läsning av artiklarna. Min tolkning är beroende av min förförståelse vilket kan leda till att jag tolkar artiklarna på ett visst sätt. Min förförståelse kan också påverka mitt urval av artiklar på så vis att jag väljer att inkludera vissa artiklar och väljer att exkludera vissa.

3.4 En tidnings uppbyggnad

En tidning består av flera olika typer av artiklar. I min undersökning valde jag att inkludera nyhetsartiklar, debattartiklar, ledarartiklar samt insändare. En nyhetsartikel kännetecknas av att den återger någon form av nyhet utan att genomsyras av artikelförfattarens egna åsikter och tankar kring ämnet i fråga. En debattartikel fokuserar på att återge artikelförfattarens åsikter kring ett ämne. Avsikten med en debattartikel är att väcka just debatt kring ämnet i fråga. Nationalencyklopedin (NE) definierar en ledarartikel som en argumenterande tidningsartikel som uttrycker tidningens åsikt i någon (politisk) fråga, vanligen med fast placering på någon av de första sidorna.⁴⁰ En insändare är en artikel som skrivits av någon av tidningens läsare eller någon övrig extern aktör som inte är anställd av tidningen för att skriva artiklar.

3.5 Urval

Mitt val av tidningar baserades på att tidningarna skulle kunna representera svensk dags- och kvällspress. Jag valde därför att använda mig av Dagens Nyheter (DN) och Aftonbladet då de

³⁹ Bryman (2006) s. 33

⁴⁰ www.ne.se 2008-01-03 nr. 1

har daglig utgivning samt stor spridning.⁴¹ Mot bakgrund av detta anser jag att Aftonbladet och DN kan ses som representativa för respektive genre, dvs. att Aftonbladet kan fungera som representant för kvällspressen och DN för dagspressen. Estrada skriver i sin artikel *Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem* (1997) att hans kriterier för val av tidningar var att de skulle ha daglig utgivning samt ha stor spridning.⁴² I planeringen av min undersökning hämtade jag inspiration från Estrada och valde att använda mig av hans kriterier för val av tidningar.

Tidningarna skiljer sig åt när det gäller politisk positionering då Aftonbladet är en socialdemokratisk tidning och DN utgår från en oberoende liberal inriktning. Detta kan innebära att tidningarnas framställning av något är politiskt påverkat, vilket utgör ett argument till mitt val av tidningar, då jag inte vill begränsa mig till tidningar med en och samma politiska ståndpunkt. Med detta menar jag att jag inte vill riskera att tidningarnas framställning av gärningsmännen speglar en viss politisk inriktnings vilja angående hur gärningsmännen ska framställas. Det är också värt att fundera på om resultatet hade blivit annorlunda om jag inte hade valt två tidningar som är centrerade. Båda fallen skedde i Stockholmsområdet vilket eventuellt kan leda till att tidningar som är centrerade i Stockholm också fokuserar lite mer på fallen än vad till exempel tidningar centrerade i Malmö eller Göteborg.

Jag valde att använda mig av både nyhets- och debattartiklar samt ledarartiklar och insändare för att försöka få en så komplex och nyanserad bild som möjligt av Aftonbladet och Dagens Nyheters konstruktion av Stureplansprofilerna och Rissne-killarna. Dessutom så kan man förvänta sig att finna både åsikter kring fallen och därmed även orsaksförklaringar i debatt- och ledarartiklar. Anledningen till att jag valde att inkludera insändare trots att dessa skrivs av läsare är att respektive tidning ändå valde att ta med dessa artiklar. De insändare tidningarna väljer att publicera anser jag vara en del av den framställning de ger av något, i det här fallet Stureplansprofilerna och Rissne-killarna. Däremot är det viktigt att fundera kring värdet i de olika typerna av artiklar. Värderas det som sägs i någon typ av artikel högre än det som sägs i en annan? Jag anser att det som sägs i en ledare och i en debattartikel är mer representativt för tidningens framställning av ett ämne än det som sägs i en insändare eftersom att det är läsarna som skriver insändarna.

I sökningen efter relevanta artiklar använde jag mig av två olika arkiv, Aftonbladets egna arkiv för gamla artiklar och databasen Presstext. I Aftonbladets egna arkiv

⁴¹ www.dn.se + www.aftonbladet.se

⁴² Estrada (1997) s. 53

finns bara artiklar som publicerats i Aftonbladet och i databasen Presstext finns artiklar som publicerats i många olika tidningar, dock inte Aftonbladet. Dagens Nyheters egna arkiv sträcker sig inte så långt bak i tiden som till år 2000, vilket var året då Rissne-fallet inträffade, så därför föll det sig naturligt att jag använde mig av databasen Presstext för att söka efter artiklar som publicerats i DN och Aftonbladets egna arkiv för att söka efter artiklar som publicerats i Aftonbladet.

Artiklar angående Stureplansprofilerna som finns i Dagens Nyheters egna arkiv är exakt desamma som dem som återfinns i Presstext, därför så bestämde jag mig för att hänvisa alla gamla artiklar från DN till Presstext. Jag angav ingen tidsperiod i min sökning utan bestämde mig för att inkludera allt material som skrivits till och med det datumet jag gjorde min sökning, vilket var den 20 november 2007.

När det gäller Rissne-killarna visade det sig att de fortfarande idag, sju år senare, omnämns i artiklar vilket ledde till att jag fick avgränsa mig angående tidsperiod. Fallet gavs dock så mycket medial uppmärksamhet att jag valde att inräkna artiklar som skrivits så sent som tre år senare än själva händelsen. Jag räknade alltså in artiklar från 2000-01-28 då händelsen ägde rum till och med 2003-01-28.

Själva sökningen gick rent pratiskt till så att jag i Presstext angav sökord ”Stureplansprofilerna” och sökte efter artiklar publicerade i DN. Detta genererade 32 träffar. Därefter läste jag igenom artiklarna och sorterade ut de artiklarna som på något vis framställde Stureplansprofilerna på något sätt. Vissa artiklar berörde annat kring fallet utan att på något sätt involvera någon framställning av gärningsmännen. Till exempel hittade jag artiklar som bara helt kort nämnde dem utan att ge någon som helst förklaring till vilka de är. Jag fick ofta känslan av att det är allmänt vedertaget inom media att hela Sverige vet vilka Stureplansprofilerna är.

Därefter sökte jag efter artiklar som berörde Rissne-killarna. Här fick jag dock problem. Att finna ett sökord som genererade artiklar rörande Rissne-killarna var inte alls lika lätt. Jag sökte först efter ”gruppvåldtäkt + Rissne” och sedan ”Rissnevåldtäkt” utan att få en enda träff. Till slut bestämde jag mig för att använda mig av enbart ordet ”gruppvåldtäkt” som sökord, vilket gav 238 träffar, och sedan med hjälp av tidsperiod och eventuella rubriker på artiklarna sortera ut de artiklar som berörde Rissne-killarna. Vissa artiklar krävde en genomläsning. Mitt slutgiltiga resultat blev 20 artiklar rörande Rissne-killarna.

Därefter bytte jag databas till Aftonbladets arkiv för gamla artiklar och genomförde samma sökning, med enda skillnad att jag bytte ut sökordet ”gruppvåldtäkt” mot ”Rissne” för att sedan sortera ut för mig relevanta artiklar. Aftonbladets arkiv genererade

slutligen 38 artiklar som rörde Stureplansprofilerna och 20 st artiklar som rörde Rissne-killarna.

Jag kan inte på något sätt garantera att relevanta artiklar för min undersökning inte har exkluderats på grund av de val jag gjort under själva urvalsprocessen. Detta kan självklart bidra till att giltigheten av resultatet försämras men jag tror ändå att jag i min sökning har lyckats fånga in de flesta artiklarna från respektive tidning som bidrar till att skapa en framställning av både Stureplansprofilerna och Rissne-killarna.

	Antal artiklar om respektive fall i respektive tidning	
	Aftonbladet	DN
Stureplansprofilerna	38 st	32 st
Rissne-männen	20 st	20 st

3.6 Tillvägagångssätt

Som det tidigare har framgått valde jag att göra en kvalitativ innehållsanalys av mina utvalda artiklar. Jag har således noggrant läst igenom de artiklar jag fann relevanta för min undersökning och i dessa sökt efter ord eller meningar som på något sätt har bidragit till framställningen av Stureplansprofilerna samt Rissne-killarna. Jag har inte utformat något specifikt kodschema utan istället gjort en mer kvalitativ genomläsning och tagit fasta på de beskrivningar som gjorts av gärningsmännen i mina utvalda artiklar. Jag använde mig av mina frågeställningar och sökte efter ord eller meningar som hjälpte till att besvara dem. Stundom har det rört sig om konkreta beskrivningar om hur gärningsmännen ser ut och hur deras tidigare liv har sett ut, stundom har det gällt etnicitet och ålder. Jag har också försökt söka efter framställningar av dem som stödjer eller förkastar tolkningen av dem som idealiska gärningsmän. Jag har således valt bort de artiklar som enbart nämner antingen Stureplansprofilerna eller Rissne-killarna. Jag har till exempel ofta funnit debattartiklar där författaren har argumenterat för förändringar i lagstiftningen och använt sig av Stureplansprofilerna eller Rissne-killarna som exempel utan att egentligen förklara vilka de är, eller på något sätt ange en beskrivning av männen. Många korta artiklar, som mer liknar notiser nämner bara gärningsmännen vid ålder, och eftersom att jag redan har artiklar där åldern anges har jag valt bort dessa artiklar. Jag har dessutom försökt utläsa vad som går att skönja ”mellan raderna” i mina artiklar. Detta kan sammantaget innebära att jag har missat artiklar som andra skulle kunna anse användbara men även att jag tror mig finna

beskrivningar av gärningsmännen mellan raderna som andra inte skulle upptäcka och använda sig av.

3.7 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet kopplas i första hand samman med kvantitativ forskning. Ur ett empiristiskt vetenskapsteoretiskt perspektiv handlar validitet om huruvida man verkligen mäter det man avsett att mäta och reliabilitet handlar om huruvida man är tillräckligt noggrann i sina mätningar och uträkningar.⁴³ Inom den kvalitativa forskningen råder delade meningar angående validitetens och reliabilitetens relevans. Vissa kvalitativt inriktade forskare ignorerar begreppen och avfärdar dem som förtryckande positivistiska begrepp som står i vägen för forskningen medan andra forskare har anpassat begreppen så att de lämpar sig för kvalitativ forskning.⁴⁴ Enligt Bergström och Boréus går begreppen validitet och reliabilitet att utvidga till att bli relevanta även för undersökningar som varken mäter eller räknar. När det gäller validiteten för sådana undersökningar handlar det istället om huruvida den undersökning man gör verkligen kan besvara den fråga man har för avsikt att få besvarad.

God reliabilitet i en undersökning som inte har för avsikt att mäta eller räkna handlar rent allmänt om att vara noggrann i undersökningens alla led, att eliminera felkällor i så stor utsträckning som möjligt. För de flesta textanalyser är t.ex. tolkningsaspekten en reliabilitetsfråga. Vilken tolkningsstrategi man än använder sig av så måste textläsningen vara tillräckligt noggrann för det syfte man har.⁴⁵ Inom det empiristiska synsättet går testning av reliabiliteten ut på att jämföra resultatet av oavhängiga undersökningar utförda på samma sätt av samma fenomen. Om olika personer utför dem och når samma resultat kallas det att intersubjektiviteten är god. God reliabilitet innefattar också god intrasubjektivitet, vilket innebär att samma person får samma resultat vid samma sorts analys av samma material vid olika tidpunkter. Den vikt som läggs vid god intersubjektivitet och god intrasubjektivitet varierar beroende på forskarens vetenskapsteoretiska utgångspunkt.⁴⁶ Men även för forskare som utgår från ett konstruktivistiskt synsätt så bör forskningen kännetecknas av genomskinlighet och välgrundad argumentation. Läsaren ska i princip kunna rekonstruera de

⁴³ Bergström & Boréus (2005) s. 34-35

⁴⁴ Kvale (2007) s. 208

⁴⁵ Bergström & Boréus (2005) s. 34-35

⁴⁶ A.a.s. 36

operationer en forskare har gjort i analysen av ett material för att dra en viss slutsats. Därför är det viktigt att tolkningar underbyggs med citat och referat av texter.⁴⁷

Min undersökning skulle kunna genomföras igen av mig eller av en annan forskare men det finns inga garantier för att resultatet skulle bli detsamma. Tolkningar påverkas av tolkarens egna förförståelse och tolkningsramar. Beroende på vem man är tolkar man saker olika, men min avsikt med undersökningen är trots detta att den ska vara genomskinlig och att argumentationen ska vara välgrundad med hjälp av både citat och referat till texter. Jag anser att min undersökning har god validitet och reliabilitet då den dels besvarar de frågor den är tänkt att besvara, och dels kännetecknas av genomskinlighet och välgrundad argumentation med hjälp av citat och referat till texter. Min avsikt har varit att vara så noggrann som möjligt i alla delar av undersökningen för att stärka just reliabiliteten. Jag har försökt att söka stöd i citat i den utsträckning det har varit möjligt, utöver detta har jag försökt förklara hur jag har tolkat citat när jag har ansett att det har funnits budskap att utläsa mellan raderna. Detta kan orsaka reliabilitetsproblem, då det är möjligt att en annan person inte alls skulle tolka som jag gjort. Jag har dock försökt att undvika detta genom att vara så noggrann som möjligt i mina beskrivningar av hur jag tolkar citaten.

Jag kan däremot inte garantera att min valda metod är den optimala för undersökningen. Mitt val av metod är subjektivt och det är möjligt att jag hade haft högre validitet och reliabilitet om jag hade valt en annan metod.

Det är heller inte möjligt att generalisera baserat på mina resultat men då detta inte heller var min avsikt anser jag inte detta vara något problem.

4. Resultat och analys

I detta avsnitt har jag för avsikt att presentera mitt resultat och min analys av varje frågeställning, var för sig. Jag har också gjort en uppdelning av de två fallen för att lättare kunna särskilja vilket fall som presenteras och analyseras.

⁴⁷ Bergström & Boréus (2005) s. 36

4.1 Likheter och skillnader mellan Aftonbladets och Dagens Nyheters framställningar

Jag har för avsikt att först belysa eventuella likheter och skillnader i framställningen av gärningsmännen i Rissne för att sedan fortsätta med Stureplansprofilerna.

4.1.1 Rissnekillarna

Det finns både likheter och skillnader i DN och Aftonbladets framställning av Rissne-killarna. Min första iakttagelse är att framställningen av Rissne-killarna är någorlunda likvärdiga i de båda tidningarna, men det framgår ganska snabbt att Aftonbladet är mer benägen att ange gärningsmännens etnicitet än DN. Precis när rapporteringen om Rissne-killarna började (slutet av januari år 2000) i de båda tidningarna angavs inte gärningsmännens etnicitet, detta var inte något som ens berördes, just för att gärningsmännens etnicitet ej heller var känd. Aftonbladet skrev: ”En 14-årig flicka blev i natt brutalt våldtagen av flera män i ett parkeringshus i Sundbyberg.”⁴⁸ I samma artikel anges också att gärningsmännen tog flickans mobiltelefon och skor för att hon ”varken skulle kunna ringa polisen eller springa efter hjälp.”⁴⁹ När gärningsmännens etnicitet nådde media var Aftonbladet snabba på att involvera detta i sina artiklar. Hädanefter refererade man till ”de pojkar, som alla har invandrabakgrund, som misstänks ha våldfört sig på en 14-årig flicka i ett parkeringsgarage i Rissne”⁵⁰

Invandrabakgrunden skulle kunna tolkas som en slags förklaring till det som har skett. Med detta menar jag att etniciteten framstår som en beskrivande detalj av gärningsmännen som inte kan utelämnas i en enda artikel som publiceras i Aftonbladet angående fallet. Detta kan tolkas som att Aftonbladet anser att gärningsmännens etnicitet är en del av förklaringen till händelsen. När gärningsmännens etnicitet har framkommit ändras också förklaringen till varför pojkarna tog flickans skor och mobiltelefon. Den 24 mars 2000 skrev Aftonbladet att en av pojkarna hade uppgett i polisförhör att han tog flickans skor för att ge dem till sin moster. I artikeln framgår också att flickans plånbok försvann samtidigt.⁵¹

I DN framstår inte etniciteten som lika viktig i artiklarna. Både före och efter avslöjandet av gärningsmännens etnicitet så anges det inte lika tydligt i artiklarna som i Aftonbladets artiklar. Man refererar till männen som unga och tidigare kända av polisen. Bland annat så skrevs det såhär: ”En 14-årig flicka våldtogs natten till lördagen av fyra

⁴⁸ www.aftonbladet.se 2000-01-29 art. Nr 3

⁴⁹ www.aftonbladet.se 2000-01-29 art. Nr 3

⁵⁰ www.aftonbladet.se 2000-02-16 art. Nr. 4

⁵¹ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

unglingar i åldern 14-17 år i ett parkeringsgarage i Rissne.”⁵² Även efter att gärningsmännens etnicitet är känd undviker DN att referera till gärningsmännens invandrabakgrund men det indikeras ändå att killarna har invandrabakgrund dels genom att man skriver var pojkarna bor samt i vilken skola de går, vilka är allmänt kända som invandrartäta platser, ”De åtta pojkarna, alla hemmahörande i Tensta och Hjulsta, är kända sen tidigare av polisen”.⁵³ Utöver detta skriver även DN om att Sverigedemokraterna spred flygblad på skolor i Sundbyberg där de åtta misstänkta pojkarna angavs med namn och etniskt ursprung.⁵⁴ Sammanfattningsvis så kan det sägas att angående angivelse av gärningsmännens etnicitet i de olika tidningarna så finner jag den största skillnaden i *hur* det skrevs. Aftonbladet går mer rakt på sak, och anger direkt när de får veta att gärningsmännen är av utländsk härkomst medan DN mer låter det framgå mellan raderna.

Aftonbladet är även mer benägen att beskriva händelseförloppet i detalj än vad DN är. Jag uppfattar detta som ett försök att väcka känslor hos läsaren samt att bilda en opinion mot gärningsmännen. När till exempel DN ”nöjer” sig med att uppge att gärningsmännen tidigare är kända av polisen,⁵⁵ så presenterar Aftonbladet en lista där de i detalj beskriver varje gärningsman för sig. Ålder, tidigare åtal och domar samt vilken roll de har i gänget anges. Det framgår även att gärningsmännen har utländsk bakgrund och vilken församling de tillhör.⁵⁶ Aftonbladet skriver dessutom om hur pojkarna efter gruppvåldtäkten ”träffades på en grillkiosk och skröt för varandra om händelsen.”⁵⁷

Utöver detta uppfattar jag att Aftonbladet emellanåt använder sig av grova citat för att skapa en reaktion hos läsaren. I en artikel citerar Aftonbladet en av pojkarna som uppgetts ha sagt: ”- X gav henne två hårda örfilar och skrek: Vakna din hora! Samtidigt knullade han henne.” Samma pojke uppges i samma artikel ha berättat att ”pojkar stod i ring runtom flickan, pratade, skrattade, drev med henne, någon rökte.”⁵⁸ Under tiden för rättegången skrivs det i Aftonbladet att när pojkarna sitter ansikte mot ansikte med den 14-åriga flickan i rättssalen så röjer de inte med en min att de är berörda. Aftonbladet beskriver situationen: ”De tittade inte ens på flickan”.⁵⁹ Jag anser att det är ganska uppenbart att Aftonbladet ger oss läsare en klar bild av vad det är för pojkar som deltog i händelsen. Den utländska härkomsten, samt att de tillhör ett gäng som tidigare har begått kriminella

⁵² www.dn.se 2000-01-30 art. Nr 6

⁵³ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

⁵⁴ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

⁵⁵ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

⁵⁶ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

⁵⁷ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

⁵⁸ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

⁵⁹ www.aftonbladet.se 2000-04-07 art. Nr 8

handlingar är viktiga delar av den beskrivning som görs av pojkarna i Aftonbladets artiklar. Det framgår också tydligt att Aftonbladet framställer pojkarna som känslolika och helt utan ånger. För att ytterligare stärka denna bild hos allmänheten publicerar Aftonbladet ett antal artiklar efter domen, där olika sakkunniga uttalar sig om domen och om pojkarna. Den förre fängelsechefen, och numera ordförande i Kvinnoforum, AnnBritt Grünewald, uppger ha givit följande kommentar om domen till Aftonbladet: ”Här ska inte vara någon jävla samhällstjänst. De här killarna måste dömas till slutet ungdomsvård. Annars kommer de att begå nya brott.”⁶⁰

Dessa typer av artiklar återfinns inte i DN. Dagens Nyheters nyhetsartiklar rörande händelsen är mer korta och sakliga. Bland annat skrev tidningen så här: ”Stockholmspolisen hade på onsdagseftermiddagen kommit ett stort steg närmare uppklarandet av gruppvåldtäkten mot den 14-åriga flickan i Rissne i Sundbyberg i fredagskväll. På onsdagen hade sju pojkar gripits och anhållits. Samtliga sju pojkar är starkt misstänkta för våldtäkt och satt på onsdagskvällen i arresten hos Västerortspolisen.”⁶¹ Det går bara att spekulera huruvida artikelförfattaren hade kännedom om de gripnas etnicitet eller inte, men hur som helst nämns inte detta i artikeln. Det är tänkvärt att, på grund av att författaren har så mycket information, även känner till de gripnas etnicitet men väljer att utelämna detta i artikeln. Det är däremot ett faktum att bara två dagar senare, det vill säga 2000-02-05 publiceras en artikel som anger att pojkarna är hemmahörande i Tensta och Hjulsta, samt att invandrarfientliga flygblad har delats ut på den skola pojkarna går på.⁶² Detta tolkar jag som att det bara två dagar senare antyds att pojkarna kan vara av utländsk härkomst vilket stärker misstanken om att artikelförfattaren hade kännedom om de gripnas etnicitet redan i den tidigare nämnda artikeln men valde att utelämna denna.

Däremot publiceras ett antal artiklar skrivna av Dagens Nyheters egna läsare. Tonen i dessa artiklar är definitivt hårdare. Men alla artiklar följer inte samma spår, till skillnad från Aftonbladet, där nästintill alla artiklar vill framställa pojkarna på ett och samma sätt. I DN skriver en läsare: ”Och så begår ett gäng killar en gruppvåldtäkt i Rissne. Men då är plötsligt våldtäktsmännen inte längre killar utan de beskrivs utifrån sin ”etniska härkomst”. Jaha? Men varför har vi inte fått höra samma snack om etnisk härkomst när svenska män åker ned till Thailand och våldtar småbarn? Eller ligger det i vår svenska härkomst att vara chef på TV 1000 och sända våldtäktspropaganda på tv varje natt? Självklart inte och självklart har

⁶⁰ www.aftonbladet.se 2000-05-28 art. Nr 9

⁶¹ www.dn.se 2000-02-03 art. Nr 29

⁶² www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

inte heller gruppvåldtäkten i Rissne någonting med etnisk härkomst att göra.”⁶³ En annan läsare skriver i DN: ”En gruppvåldtäkt har återigen utförts av invandrarungdomar. Återigen går det inte att komma ifrån att en mycket viktig orsak är den kvinnosyn vissa invandrargrupper har. Denna kvinnosyn tränger igenom på många sätt. Det kan handla om allt från att kvinnliga lärare inte åtklyds i skolan på grund av att en man alltid står över en kvinna till så kallade hedersmord. Det går inte längre att i varje enskilt fall försöka släta över det hela med att det är enskilda individer som utför handlingarna. Detta är en Mellanösterkultur som inte fungerar med den västeuropeiska som finns i detta land.”⁶⁴

Det jag har för avsikt att illustrera med dessa två citat är att medan Aftonbladets artiklar blåser i samma riktning så går åsikterna isär i de olika artiklar som publicerats i DN. Vissa artikelförfattare vill framställa gärningsmännen som pojkar med utländsk bakgrund vars kultur bidrar till att något sådant kan hända medan andra menar att det inte alls har med saken att göra. DN framställer alltså gärningsmännen på flera olika sätt medan Aftonbladets framställningar av dem faller samman till en och samma framställning där den utländska härkomsten utgör en central faktor.

4.1.2 Stureplansprofilerna

Framställningen av Stureplansprofilerna liknar varandra mer i de båda tidningarna än framställningen av Rissne-killarna. Jag anser att DN är mer ”partisk” och mer benägen att skriva detaljerat än när fallet med Rissne-killarna bevakades. Med detta menar jag att jag uppfattar Dagens Nyheters artiklar som mer lika Aftonbladets artiklar. Bland annat skrevs det i DN: ”Så sent som i april åtalades 21-åringen för att ha våldtagit en annan ung kvinna. Han frikändes med domen överklagades och målet ska upp i hovrätten i höst”.⁶⁵ Formuleringen ”så sent som” tolkar jag som att man är ganska övertygad om mannens skuld, i det senare fallet. Jag uppfattar även Dagens Nyheters artiklar angående Stureplansprofilerna som mer ställningstagande än artiklarna rörande Rissne-killarna. Jag hittar i likhet med Aftonbladet fler beskrivningar av bland annat av hur gärningsmännen ser ut. DN skriver till exempel: ”I tajt t-tröja och hästsvans gjorde 21-åringen entré i Stockholms tingsrätt.”⁶⁶ ”Ett annat skäl till uppmärksamheten är att de åtalade har beskrivits som ’brats’.”⁶⁷ ”Han framstod som

⁶³ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 10

⁶⁴ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 11

⁶⁵ www.dn.se 2007-08-10 art. Nr 12

⁶⁶ www.dn.se 2007-08-10 art. Nr 12

⁶⁷ www.dn.se 2007-09-27 art. Nr 13

självssäker och välformulerad och berättade utan att rodna att han gillar hårt sex där han får dominera.”⁶⁸ ”Kvinnan och de två unga männen, 21 och 25 år gamla, tillhör alla ”det vackra folket” runt Stureplan. Hon har mycket långt, vackert tonat hår och är välsminkad. De två åtalade ser vältränade och hälsosamma ut och har bakåtslickat hår, 21-åringen har satt håret i en knut i nacken.”⁶⁹

Aftonbladet skriver att ”Männen tillhör de så kallade innekretsarna kring krogarna runt Stureplan.”⁷⁰ Även Aftonbladet finner det relevant att beskriva för sina läsare hur männen är klädda; ”Han var försedd med handbojor men såg lugn och samlad ut, iklädd en lila t-tröja och avklippta jeans.”⁷¹ Det påpekas även i ett flertal artiklar att lägenheten där händelsen skedde ligger på Östermalm.⁷² Både DN och Aftonbladet framställer således Stureplansprofilerna som unga, vackra män, välkända kring Stureplan. Men männen framställs även som kalla och hårda, med ett förakt för kvinnor och en snedvriden syn på sex. I Aftonbladet har ett SMS som skickades mellan de två männen publicerats för att belysa just detta. Det löd som följer: ”Vi berättar inte det här med NN för någon. Men fan va gött det är med förnedring NN är vår gängHöra och så ska det vara”.⁷³ Som sagt så är framställningen av männen mer lika i de båda tidningarna, i det här fallet än i fallet med Rissne-killarna.

Jag tolkar det som att männen framställs mer som en del ”av en sjuk värld”, än som två ”sjuka individer”. Kulturen kring Stureplan blir även den väl beskriven i de båda tidningarna, men framförallt i Aftonbladet: ”Rätten ska försöka avgöra vad som hände i en lägenhet på Östermalm natten mellan den 24 och 25 mars. Den ska inte fälla en dom över Stureplans beklämmande skuggvärld där blonderade småflickor är leksaker åt män som fortfarande är pojkar.”⁷⁴ Stureplan beskrivs som en värld där tjejer kallas ”drinkhoror”⁷⁵, den hårda jargong männen använde mot kvinnan är vardagsmat⁷⁶ och där det inte anses som något ovanligt att en ung kvinna drogas ute på krogen.⁷⁷ Aftonbladet framställer således Stureplan som en plats där den rådande kulturen ger män rätt att använda kvinnor som leksaker, och där detta även är accepterat av kvinnorna.

⁶⁸ www.dn.se 2007-09-28 art. Nr 14

⁶⁹ www.dn.se 2007-09-28 art. Nr 14

⁷⁰ www.aftonbladet.se 2007-05-05 art. Nr 15

⁷¹ www.aftonbladet.se 2007-08-09 art. Nr 16

⁷² www.aftonbladet.se 2007-05-05 art. Nr 15

⁷³ www.aftonbladet.se 2007-05-05 art. Nr 15

⁷⁴ www.aftonbladet.se 2007-09-29 art. Nr 17

⁷⁵ www.aftonbladet.se 2007-09-27 art. Nr 18

⁷⁶ www.aftonbladet.se 2007-09-27 art. Nr 18

⁷⁷ www.aftonbladet.se 2007-08-06 art. Nr 19

4.2 Stureplansprofilerna och Rissnekillarna = idealiska gärningsmän?

För att utröna huruvida de så kallade Stureplansprofilerna samt Rissne-killarna kan sägas framställas som idealiska gärningsmän eller ej har Nils Christies teori applicerats på materialet.

För att lättast kunna göra en jämförelse mellan de så kallade Stureplansprofilerna samt Rissne-killarna och Christies fem (eller egentligen sex) egenskaper så har jag först gjort en analys av Rissne-killarnas framställning i Aftonbladet och DN vilka relateras till Christies punkter, en i taget. Därefter presentera analysen av Stureplansprofilerna.

4.2.1 Rissne-killarna

Christies första punkt, offret är svagt,⁷⁸ stämmer till vissa delar in på Aftonbladets och Dagens Nyheters beskrivning offret i Rissne. Offret var en ung flicka på 14 år som dessutom var väldigt berusad. Däremot kan berusning ifrågasättas som en svaghet då detta inte är särskilt respektabelt samt att det är något man kan antas ha försatt sig i själv. Flickan är alltså inte bara svag på grund av sin unga ålder utan har även själv bidragit till sin svaghet genom att dricka en ansevärd mängd alkohol och därmed blivit berusad. Därför kan hennes status att vara svag ifrågasättas, då hon till viss del har åsamkat denna svaghet på egen hand. Många artiklar beskriver dock flickans hjälplöshet och gärningsmännens brutalitet och fullkomliga avsaknad av respekt för flickan. Dock framgår det tydligt i samtliga artiklar att flickan var berusad.

Christies andra punkt innebär att offret ska vara upptaget med ett respektabelt projekt,⁷⁹ vilket jag redan behandlade kort i förra punkten. Offret, i det här fallet den 14-åriga flickan, var alltså på väg hem tillsammans med en kompis. Hon hade varit på fest, var berusad och rörde sig utomhus sent. Hon kan alltså inte sägas vara upptagen med ett respektabelt projekt. Detta framgår även tydligt i artiklarna, bland annat står det i en artikel att ”flickan var så berusad att hon knappt kunde gå”.⁸⁰

Christies tredje punkt, att offret ska befinna sig på en plats hon inte kan klandras för⁸¹, stämmer inte heller in på flickan, då hon befann sig utomhus, sent på natten, utan någon vuxen i sällskap, vilket även framgår tydligt i mina utvalda artiklar.

⁷⁸ Christie (2001) s. 50

⁷⁹ A.a.s. 50

⁸⁰ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

⁸¹ Christie (2001) s. 50

Den fjärde punkten rör gärningsmannen och handlar om att han, hon eller dem ska vara ond.⁸² Detta är väldigt svårt att avgöra då att vara ond är en definitionsfråga. Jag definierar ond som att man har ont uppsåt och det anser jag att gärningsmännens framställs som när det beskrivs hur de släpade in flickan i ett parkeringsgarage för att sedan utnyttja henne sexuellt. Därför anser jag att trots sin ringa ålder, så kan Rissne-killarna i det här fallet sägas framställas som onda, eller snarare ha utfört en ”ond handling”.

Den femte punkten rör även den gärningsmannen, eller gärningsmännen, och innebär att gärningsmannen ska vara okänd för offret.⁸³ Detta stämmer överens med Rissne-killarna som inte hade någon personlig relation till flickan, enligt de artiklar jag har läst.

Jag anser att det är väldigt tydligt att framför allt Aftonbladet, men till viss del även DN framställer Rissne-killarna som onda och kallsinniga. Detta framgår tydligt i ett flertal artiklar. Bland annat har det skrivits att pojkarna efter händelsen träffades vid en grillkiosk och skröt⁸⁴, och att de under rättegången såg totalt oberörda ut.⁸⁵

Sammanfattningsvis kan det sägas att Aftonbladet och Dagens Nyheters framställning av offret i Rissne, den 14-åriga flickan, har vissa svårigheter att karaktärisera flickan som ett idealiskt offer. Trots sin ringa ålder var hon kraftigt berusad och befann sig på en plats hon kan klandras för. Tidningarna framställer flickan som ett offer, som står utan skuld till det som inträffat, men jag tolkar inte tidningarnas framställning av flickan som ett idealiskt offer i enlighet med Christies definition av det idealiska offret. Aftonbladets och Dagens Nyheters framställning av gärningsmännen stämmer däremot väl in på Christies två punkter rörande hur den idealiske gärningsmannen ska vara, det vill säga, att gärningsmannen är ond och okänd. Jag tolkar således tidningarnas framställning av männen som idealiska gärningsmän i enlighet med Christies definition.

Som tidigare nämnts så behöver, och skapar, det idealiska offret den idealiske gärningsmannen. Eftersom att flickan i Rissne enligt mig inte kan karaktäriseras som ett idealiskt offer så kan egentligen inte heller gärningsmännen karaktäriseras som idealiska.

⁸² Christie (2001) s. 50

⁸³ A.a.s. 50

⁸⁴ www.aftonbladet.se 2000-03-24 art. Nr 5

⁸⁵ www.aftonbladet.se 2000-04-17 art. Nr 8

4.2.2 Stureplansprofilerna

Att avgöra om offret i det här fallet framställs som svagt är tämligen svårt. Även här vill jag påstå att kvinnan, som vid tillfället var 19 år kan sägas vara ung, även om ålder är en definitionsfråga. Därför kan hennes ålder även sägas framställa henne som svag, trots att hon inte är mycket yngre än gärningsmännen. Jag vill dock framhålla att ålder är en definitionsfråga och jag anser att trots att kvinnan bara är ett par år yngre än gärningsmännen så anser jag ändå att 19 år är ungt när man befinner sig i en sådan situation. Händelsen skedde efter att kvinnan hade varit ute och festat men det läggs ingen tyngd på huruvida hon var berusad eller ej i de artiklar jag har läst. Även i detta fall tolkar jag det som att både Aftonbladet och DN framställer offret som svagt och i hjälplöst tillstånd. DN skrev bland annat: ”Kvinnan säger att hon skrek och kämpade emot, att en av männen tryckte in en fjärrkontroll i henne och hotade att slå in näsbenet.”⁸⁶ Samtidigt påpekas det i båda tidningarna att männen inte säger sig ha förstått att kvinnan inte var med på det hela. Trots detta så tolkar jag tidningarnas framställning av kvinnan som svag och hjälplös. När det gäller nästa punkt framgår det tydligt i alla mina utvalda artiklar, att det inte var något respektabelt projekt den 19-åriga kvinnan var upptagen med. Aftonbladet skrev till exempel: ”Hon hade ju haft sex med dem många gånger. Hon var öppen för sex även denna natt, med det slutade i våldtäkt och misshandel.”⁸⁷

Även vilken typ av plats man befinner sig på spelar ju in för möjligheten att kunna karaktäriseras som ett idealiskt offer. Den unga kvinnan befann sig i en av männens lägenhet nattetid, tillsammans med två män, som hon i och för sig kände och hade umgåtts med tidigare. Platsen de befann sig på vid händelsen omskrivs inte i speciellt hög utsträckning i vare sig Aftonbladet eller DN. Det nämns kort att hon befann sig i en av männens lägenhet och att hon frivilligt hade följt med dit.

Aftonbladet och DN är däremot väl överens om att dessa två män är ”onda”. Männen framställs som kallsinniga och arroganta. I en artikel i Aftonbladet beskrivs männen på följande vis: ”De åtalade männen, 21 och 25, gav inte intryck av att vara några gemytliga herrar. Deras berättelser i rätten var fåordiga och arroganta. De verkade känslomässigt avtrubbade.”⁸⁸ Som jag tidigare även har skrivit så har Aftonbladet publicerat utdrag ur den smskontakt männen haft med varandra efter händelsen där de uttrycker att de ”tycker att det är

⁸⁶ www.dn.se 2007-09-27 art. 13

⁸⁷ www.aftonbladet.se 2007-09-29 art. Nr 17

⁸⁸ www.aftonbladet.se 2007-09-29 art. Nr 17

gött med förnedring.”⁸⁹ I DN beskrivs det hur männen hotade att slå av kvinnan hennes näsben.⁹⁰

Som tidigare nämnts ska den idealiske gärningsmannen i allra högsta grad vara okänd för offret. Detta stämmer inte överens med Stureplansprofilerna som kände sitt offer och dessutom hade haft sex med henne förut. Det framgår klart och tydligt i artiklarna att offer och gärningsmän hade en relation till varandra. Så på punkten, gärningsmannen ska vara okänd, stämmer inte överens med Stureplansprofilerna.

Sammanfattningsvis vill jag påstå att enligt min bedömning av medias framställning av offret, den 19-åriga kvinnan, så framställs hon inte som ett idealiskt offer i enlighet med alla Christies punkter. Jag anser heller inte att det finns något ”skylla sig själv-perspektiv”, utan kvinnan framställs i media som ett offer totalt utan skuld. Trots detta anser jag inte framställningen av henne uppfyller Christies kriterier för vad ett idealiskt offer är. Utan ett idealiskt offer finns det som sagt inte heller några idealiska gärningsmän. Även om kvinnan skulle ha varit, och framställts i tidningarna, som ett idealiskt offer, uppfyller inte gärningsmännen Christies kriterier för hur en idealisk gärningsman ska vara, främst därför att offret och gärningsmännen i det här fallet kände varandra. Jag anser alltså att det varken finns ett idealiskt offer eller några idealiska gärningsmän att finna i Aftonbladet och Dagens Nyheters framställning av Stureplansprofilerna och deras offer, den 19-åriga kvinnan.

4.3 Vilka orsaksförklaringar finns till varför Stureplansprofilerna och Rissne-killarna begick brotten de är dömda för och förespråkas några åtgärdsförslag?

Jag anser att orsaksförklaringar till varför de så kallade Stureplansprofilerna och Rissne-killarna begick de brott de blev dömda för återfinns på två olika sätt i mina utvalda artiklar. Dels presenteras en del orsaksförklaringar rakt ut, dels finns de att utläsa mellan raderna. I samband med vissa orsaksförklaringar anges även förslag på åtgärder som kan göras för att minska risken för att liknande händelser ska upprepas.

4.3.1 Rissne-killarna

I fallet med Rissne-killarna presenteras fyra olika orsaksförklaringar till varför gärningsmännen begick brottet. Vissa av förklaringarna liknar de förklaringar som angavs som förklaringar till varför Stureplansprofilerna begick de brott de dömdes för. Susanne Rabe,

⁸⁹ www.aftonbladet.se 2007-05-05 art. Nr 15

⁹⁰ www.dn.se 2007-09-27 art. Nr 13

biträdande rektor på Hjulstaskolan där pojkarna gick lägger skulden på de gängbildningar som finns, den förråade synen på sex och det nedsättande språket som används. För DN berättade hon: ”Att man på Hjulstaskolan kontinuerligt jobbat med att bryta gängbildningar och motverka en förråad syn på sexualitet bland de unga.”⁹¹ I samma artikel skrivs det även att hon anser att: ”Det handlar om att bearbeta attityder, nedsättande språk och en förråad sexualsyn. Att få alla att förstå att våldtäkt är ett brott oavsett om flickan är berusad.”⁹² I likhet med fallet med Stureplansprofilerna läggs alltså skulden på den syn på sexualitet, makt och könsroller som råder bland Sveriges ungdomar idag.

En legitimerad psykoterapeut berättade för DN: ”Det hänger säkert delvis ihop med just det faktum att de var många och att det finns kriminalitet med i bilden. De här gängen drar runt och rånar folk på sina mobiltelefoner och liknande. I gruppen är de kungar och känner sig allsmäktiga.”⁹³ Psykoterapeuten anger också den grovporr som visas på TV som orsak. ”De kan också ha påverkats av all grovporr på kabel-tv och Internet. Förr kunde porren vara rent mänsklig, men nu är det gang bang (gruppvåldtäkt) som gäller. Det handlar inte om människokroppar längre, utan bara om könsorgan. Killarna avmänskligar sig själva och offret.”⁹⁴ Inger Segelström, ordförande i socialdemokratiska kvinnoförbundet uppgav till Aftonbladet att vänner till Rissne-killarna har berättat att de brukade se gang bang-filmer.⁹⁵

Frågan om huruvida gärningsmännens etniska och kulturella bakgrund skulle kunna fungera som orsaksförklaring till händelsen har debatterats i Läsarnas DN, en avdelning i DN där läsarnas egenhändigt skrivna artiklar publiceras. I en artikel skriver artikelförfattaren att det är lika självklart att gruppvåldtäkten i Rissne inte har något med etnicitet att göra, som att det är självklart att det faktum att svenska män åker ned till Thailand och våldtar småbarn inte heller har något med deras etnicitet att göra.⁹⁶ I en annan artikel, skriven av en läsare, anser artikelförfattaren att det inte längre går att släta över sådana händelser genom att hänvisa till att det är enskilda individer som utför handlingarna. Författaren anser att det beror på att den Mellanösternkultur som finns inte fungerar med den västeuropeiska kultur som finns här i Sverige.⁹⁷

Även i Aftonbladet har det diskuterats huruvida kulturella skillnader kan fungera som orsaksförklaring till varför ungdomar med utländsk härkomst begår sexualbrott. I

⁹¹ www.dn.se 2000-02-08 art. Nr 25

⁹² www.dn.se 2000-02-08 art. Nr 25

⁹³ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

⁹⁴ www.dn.se 2000-02-05 art. Nr 7

⁹⁵ www.aftonbladet.se 2000-02-12 art. Nr 26

⁹⁶ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 10

⁹⁷ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 28

en artikel diskuteras två olika fall, dels fallet i Rissne och dels ett fall på Cypern där en ung berusad svensk flicka utsätts där sexuella övergrepp på ett hotellrum av fem svenska pojkar. I artikeln diskuteras det hur övergreppet i Rissne förklaras med pojkarnas kulturella bakgrund medan det som hände på Cypern förklarades med fylla och ungdomligt oförstånd. Killarna hade beskrivits i media som ”helt vanliga ungdomar” från ”välsituerade familjer”. Medierna ifrågasatte reseledare som uppmanar ungdomar att supa och efterlyste åldersgränser på charterresor. Till skillnad mot övergreppet i Rissne diskuterades det inte varifrån killarna kom. Däremot diskuterades det vem som bar ansvaret för det som inträffade. Avsikten med artikeln är att belysa hur svenska medier skildrar verkligheten utifrån en ”helsvensk” norm. I nyhetsrapporteringen är det bara ”de andra” som har en kultur.⁹⁸

I DN har även en intervju med fyra unga killar, Ali, Hamid, Abdallah och Richard (namnen är fingerade), angående händelsen i Rissne publicerats. I intervjun ger killarna en del förklaringar till det som hände. ”Det är alldeles för lätt att få en svensk hora... tjej, menar jag, säger Hamid och ler generat över sitt ordval.”⁹⁹ Richard håller med: ”Jag håller med om att många svenska tjejer är för lätta att få. De är godtrogna, och de blir utnyttjade.”¹⁰⁰ I artikeln framgår det tydligt att de intervjuade killarna till viss del förklarar händelsen med hjälp av kvinnoförakt och krockande kulturer. Enligt killarna har de inte lika stor respekt för svenska tjejer som för tjejer med invandrarbakgrund. Artikelförfattaren skriver i artikeln: ”Det var ingen tillfällighet att det var en svenska som sargades och skändades i Rissne - det framgår tydligt av samtalet med Ali, Hamid, Abdallah och Richard. Alla fyra ser i någon mening ner på svenska flickor och hävdar att denna inställning är mycket vanlig bland unga män vars föräldrar har invandrat till Sverige.”¹⁰¹

Jag valde att inkludera dessa två artiklar för att tydligt illustrera hur etniciteten är en faktor som inte går att undvika i diskussionen kring varför något sådant här händer. Etniciteten framstår som något som måste tas med i beräkningen när man söker förklaringar till sådana händelser.

⁹⁸ www.aftonbladet.se 2001-10-03 art. Nr 27

⁹⁹ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 28

¹⁰⁰ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 28

¹⁰¹ www.dn.se 2000-02-11 art. Nr 28

4.3.2 Stureplansprofilerna

Inga direkta orsaksförklaringar återfinns i mina utvalda artiklar som berör Stureplansprofilerna. Vissa förklaringar finns dock att utläsa mellan raderna. I en artikel skrevs det: ”Men faktum är att domen betyder mycket även för alla män. En friande dom hade legitimerat synen på mannen som ett biologiskt djur som inte kan kontrollera sin sexualdrift och som inte förstår när kvinnan säger nej.”¹⁰² Förklaringen till händelsen läggs således på en del mäns förlegade syn på sex och oförmåga att kontrollera sig själva. I artikeln antas det att Stureplansprofilerna tillhöra denna grupp av män. I många artiklar som berör Stureplansprofilerna och frågan om varför de begick brottet talas det generellt om ungas attityder till sex, och om en pågående förändring av könsrollerna. Det verkar vara svårt att finna direkta orsaker till varför just dessa två män begick brottet, utan skulden läggs mer generellt på de attityderna till sex svenska ungdomar antas ha. I DN skrevs det: ”Diskussionen inför och efter domen mot de så kallade Stureplansprofilerna har till stor del handlat om ungas attityder och syn på könsroller. Varför inträffar tragedier av detta slag i en tid då skolans och samhällets ambitioner istället handlar om jämställdhet och respekt för olika individer?”¹⁰³ I samma tidning skrevs även: ”Också i Sverige pågår en förvandling av könsrollerna – ibland en omkastning, rent av – som kan utlösa krisreaktioner.”¹⁰⁴ Detta tolkar jag som att denna förvandling av könsroller kan leda till att män som inte riktigt är beredda och kan hantera denna förvandling kan reagera starkt, vilket kan leda till en sådan händelse, det vill säga, en gruppvåldtäkt. Den gruppvåldtäkt Stureplansprofilerna begick förklaras således som den utlösta krisreaktion som kan uppkomma i tider av förvandling och omkastning av, i det här fallet, könsroller. Skulden läggs på skolan som har misslyckats i sin sexualundervisning, misslyckats att ge vissa män verktyg för att kunna klara sig i en värld där kvinnor är mer jämställda män. Ett åtgärdsförslag är således en förbättrad sexualundervisning i skolan.

Även Stureplans rådande kultur angående könsroller och mäns attityder gentemot kvinnor får fungera som en slags orsaksförklaring. En artikelförfattare refererade till Stureplan som en plats där ”blonderade flickor är leksaker åt män som fortfarande är pojkar.”¹⁰⁵ Kvinnor kallas ”drinkhoror” och enligt en av de åtalade männens försvarsadvokat är den tuffa och hårda jargong som Stureplansprofilerna använde gentemot kvinnan vanlig kring Stureplan. Jag uppfattar beskrivningarna av Stureplan som om det vore en plats där männen regerar och kvinnorna finns till för deras tillfredsställelse.

¹⁰² www.aftonbladet.se 2007-10-16 art. Nr 21

¹⁰³ www.dn.se 2007-11-07 art. Nr 22

¹⁰⁴ www.dn.se 2007-10-21 art. Nr 23

¹⁰⁵ www.aftonbladet.se 2007-10-12 art. Nr 12

En artikelförfattare lägger skulden på hur unga män i dagens samhälle känner ett behov av att visa sin makt och manlighet. ”Huvudsaken måste ha varit männen själva, spelet mellan dem. Vikten att bevisa sin manlighet inför den andra. Kvinnan blev bara ett redskap i deras vidriga strävan efter att vara ”riktiga män”.¹⁰⁶ Artikelförfattaren drar en parallell mellan gruppvåldtäkter och gatuvåld. I samma artikel skrev hon: ”Gänget framför allt. Makten, våldet och förnedringen som ett sätt att stärka gänget. När gänget stärks, stärks myten om manligheten. Parallellerna mellan gatuvåldet och gruppvåldtäkterna är obehagliga. Men de måste dras.”¹⁰⁷ Författaren menar alltså att i dagens samhälle råder en sjuk syn på vad manlighet är. Unga män antas dra ett likhetstecken mellan manlighet och våld. Att visa sig manlig inför sitt gäng blir viktigare än något annat. Genom att förnedra en kvinna anser en del män att de stärker sin manlighet. Här fungerar varken klass, etnicitet eller invandrares kulturella bakgrund som förklaring. Detta gäller i allra högsta grad svenska unga män, både från underklassen och från överklassen. Enligt författaren återfinns denna förvridna syn på makt och manlighet hos ungdomar i Sverige, oberoende varifrån de kommer eller hur mycket pengar deras föräldrar tjänar. Ett förslag på åtgärd, enligt författaren, skulle således kunna vara att arbeta för att förändra samhällets rådande syn på vad manlighet är.

4.4 Likheter och skillnader i framställningarna av Rissne-killarna och Stureplansprofilerna?

Det finns fler likheter i framställningarna av gärningsmännen än vad jag hade väntat mig. Innan jag började min undersökning trodde jag att Rissne-killarnas gärning skulle förklaras med hjälp av olika kulturella förklaringar medan de så kallade Stureplansprofilerna skulle förklaras med olika psykologiska förklaringar. Jag valde till viss del just dessa två fall därför att trots att det i grund och botten rör sig om liknande typ av brott så är omständigheterna kring fallen väldigt olika. Jag trodde därför att jag skulle finna mycket olikheter i framställningen av gärningsmännen samt i de olika orsaksförklaringar som presenteras. Nu var fallet dock så att både Rissne-killarnas och Stureplansprofilernas gärningar dels förklaras utifrån kultur, dock med väldigt stora skillnader. Rissne-killarnas gärning förklaras med att de är killar med utländsk härkomst, vars ”Mellanösterkultur” är orsaken till att de agerade som de gjorde. Stureplansprofilernas gärning förklaras istället med hjälp av den idag rådande kulturen på Stureplan som innefattar en bild av kvinnor som fungerar som leksaker åt män

¹⁰⁶ www.aftonbladet.se 2007-10-16 art. Nr 24

¹⁰⁷ www.aftonbladet.se 2007-10-16 art. Nr 24

med mycket pengar. Den största likheten i framställningen av gärningsmännen är således att deras gärningar delvis förklaras med kulturella förklaringar. Trots deras olika kulturella bakgrund framställs både Rissne-killarna och Stureplansprofilerna som unga män med extremt snedvriden syn på sexualitet och manlighet. Samma förklaringsmodell, som vilar på just detta, återfinns i flera artiklar rörande båda fallen.¹⁰⁸

En intressant skillnad i framställningarna av Rissne-killarna och Stureplansprofilerna är att på flera ställen så refereras det till Stureplansprofilernas utseenden medan jag ingenstans kan finna någon beskrivning av hur någon av Rissne-killarna ser ut eller är klädda. Stureplansprofilerna beskrivs ”tillhöra det vackra folket”.¹⁰⁹ De beskrivs se vältränade och hälsosamma ut¹¹⁰ och i ett flertal artiklar beskrivs det hur deras frisyr och deras klädsel ser ut. Till skillnad från många våldtäktsfall läggs inte tyngden på offrets utseende, utan på gärningsmännens.

5. Avslutande diskussion

Syftet med min uppsats var att undersöka hur Rissne-killarna och Stureplansprofilerna har framställts i Aftonbladet och DN för att sedan undersöka i vilken utsträckning de kan karaktäriseras som idealiska gärningsmän.

Jag valde dessa två fall därför att trots att det handlar om liknande typ av brott, ett sexualbrott med fler än en gärningsman, så är fallen väldigt olika varandra. Att den ena gruppen av gärningsmän har utländsk härkomst medan de andra är svenskar trodde jag, mot bakgrund av tidigare forskning, skulle generera i stora skillnader i framställningarna av männen. Framförallt trodde jag att det skulle generera i olika typer av orsaksförklaringar beroende på gärningsmännens etnicitet och bakgrund, med tanke på att tidningar ofta förklarar sexualbrott där gärningsmannen har utländsk härkomst med olika typer av kulturella förklaringar, medan sexualbrott där gärningsmannen är svensk förklaras med olika psykologiska förklaringar.¹¹¹ Här hade jag dock fel. Till min stora förvåning förklarades båda fallen med hjälp av kulturella förklaringar. Dock handlade det inte om någon ”svensk kultur” som hade orsakat de så kallade Stureplansprofilerna att begå brottet, utan det handlade om ”Stureplanskulturen”. Aftonbladet och DN framställer både Rissne-killarna och Stureplansprofilerna som en ”produkt” av den snedvridna syn på sexualitet och maskulinitet

¹⁰⁸ se ovan

¹⁰⁹ www.dn.se 2007-09-28 art. Nr 14

¹¹⁰ www.dn.se 2007-09-28 art. Nr 14

¹¹¹ www.aftonbladet.se 2001-10-03 art. Nr 27

som finns hos många unga i Sverige idag. Skulden lägga till viss del på skolan, som enligt de båda tidningarna har misslyckats med sexualundervisningen.

Det är också viktigt att fundera kring kontexten i de olika fallen i frågan hur gärningsmännen framställs. Det skiljer drygt sju år mellan fallen och under den tiden har det skett en stor förändring i lagstiftningen. Sedan 2005 kan man till exempel dömas för våldtäkt även fast offret inte tvingats till samlag.¹¹² Våldtäktsparagrafen innefattar nu även sexuell handling som med hänsyn till kränkningarnas art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag. Den nya våldtäktslagen reglerar också de situationer där förövaren inte har behövt tvång eller våld. Sedan 2005 kan man dömas för våldtäkt även om offret varit medvetslöst, sovit eller med hänsyn till omständigheterna befann sig i ett hjälplöst tillstånd.¹¹³

Det är värt att fundera på hur domen i Rissne-fallet hade sett ut om lagstiftningen vi har idag redan hade trätt i kraft då. Hade framställningen av Rissne-killarna sett annorlunda ut om händelsen hade ägt rum idag? Hade det funnits andra förklaringsmodeller till varför de så kallade Stureplansprofilerna begick de brott de gjorde? Jag tror inte att framställningen av Rissne-killarna skulle ha varit annorlunda om händelsen hade skett idag istället för år 2000. Däremot så är det möjligt att framställningen av Stureplansprofilerna hade sett ut på ett annat vis för sju år sedan. Möjligtvis så hade händelsen då förklarats med hjälp av psykologiska faktorer istället för kulturella.

Jag anser också att det är mycket troligt att det har skett en förändring sedan år 2000 i sättet att tala kring våldtäktsmän och dess offer. I och med den nya lagen har en stor del av offrens ”skuld” i det de råkat ut för tagits bort. Jag tror att det inte talas lika mycket om att offret får skylla sig själv idag som det gjorde år 2000, även fast det självklart fortfarande sker. Den 14-åriga flickan i Rissne framställdes dock i media att stå utan egen skuld till det hon råkat ut för, trots att hon var berusad. Samtidigt så tror jag inte heller att det är media som vidhåller tanken på att offret till viss del har sig själv att skylla, den tanken hålls kvar med hjälp av andra förlegade åsikter som fortfarande lever kvar i vårt samhälle. Med detta menar jag att trots att utvecklingen går framåt anser fortfarande en del människor att kvinnor som utsatts för våldtäkter har sig själv att skylla på grund av hur det har gått klädda eller att de har varit berusade. Jag anser att detta framgår tydligt om man lyssnar på advokaters utfrågningar av våldtäktsoffer ofta berör offrets klädsel, tidigare sexuella erfarenheter och grad av berusning.

¹¹² Norgren (2005) s.8

¹¹³ A.a.s. 8

För att återknyta till Pollacks studie vill jag återknyta till hennes diskussion om brottsjournalistikens funktioner. Ett av perspektiven hänger samman med diskussionen om moralisk panik,¹¹⁴ då Pollack menar att man kan se brottsjournalistiken som ett sätt att reproducera maktens ordning och skapa överdriven rädsla för ett fenomen.¹¹⁵ För att koppla detta till ett av mina utvalda fall skulle man kunna tänka sig att den hårda mediebevakningen av Stureplansprofilerna är ett exempel där brottsjournalistiken reproducerar maktens ordning genom att lyfta skulden från individerna till samhället för att upprätthålla bilden av att ”överklassen” inte begår denna typ av brott.

I Pollacks studie tas även mönster i mediepresentationen upp. Pollack menar att sexualbrott omskrivs i större utsträckning än t.ex. egendomsbrott och att ovanliga och udda brott omskrivs mer. För att koppla detta till mina utvalda fall kan det vara värt att fundera på varför Stureplansprofilerna omskrivs i så hög utsträckning. Beror detta på att brottet är ovanligt i termer av att det är ”medlemmar ur överklassen” som är skyldiga? I så fall skulle man kunna se det som att den hårda mediebevakningen av Stureplansprofilerna leder till en reproducerad bild av att om män från ”överklassen” begår ett sådant brott så är det något ovanligt. Detta betyder att man kan se den hårda mediebevakningen av fallet som ett resultat av de bilder som finns angående vilka som begår sexualbrott. Detta understöds även av det faktum att till skillnad från de flesta våldtäktsfall där gärningsmännen är svenskar så förklaras inte Stureplansprofilernas handling med psykologiska faktorer utan istället med kulturella. Skulden flyttas således från individen till samhället.

I sin studie diskuterar även Pollack en ny kategori av domar,¹¹⁶ där man trots att man blivit juridiskt frikänd även kan dömas socialt. Denna kategori stämmer väl in på Rissnekillarna, som enligt media var våldtäktsmän, både före och efter det att domen kom. Killarna dömdes ju som sagt inte för våldtäkt utan för sexuellt utnyttjande. Trots detta framställs killarna fortfarande som våldtäktsmän i media.

Jag är medveten om att mina analyser skulle ha kunnat bli mer djupgående och nyanserade om jag hade lagt större vikt på att kontextualisera händelserna. Detta är en brist i min undersökning. Ett förslag inför framtiden skulle kunna vara att göra om samma undersökning men att lägga ned mer tid på att kontextualisera för att se vilka förändringar i resultat och analys jag skulle få.

¹¹⁴ Stanley Cohens term moralisk panik handlar om hur media skapar överdriven rädsla för ett fenomen, ofta förknippat med en social grupp. Pollack (2001) s. 83

¹¹⁵ Pollack (2001) s.11

¹¹⁶ A.a.s. 13-14

Källhänvisningar

Litteratur

Bergström, B & Boréus, K. (2005) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur: Lund

Bredström, A. (2005) "Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av "invandrarkillar" i svensk media", I de los Reyes, Molina & Mulinari: *Maktens*

Johanna Forss

(o)lika förklädnader. *Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. S. 182-206 Stockholm: Atlas.

Brune, Y. (2004) *Nyheter från gränsen – Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Bryman, A. (2006) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Christie, N. (2001) ”Det idealiska offret”. I: Åkerström, M & Sahlin, S, *Det motspänstiga offret*, s. 46-60. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H, Wängnerud, L. (2005) *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Estrada, F.: (1997) ”Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem: ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950–1994” i *Sociologisk forskning* 4, 51–72.

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Norgren, K. (2005) *Samtycke och tvång i svensk och engelsk lagstiftning*. Lund: Lunds universitet, Juridiska fakulteten.

Pollack, E. (2001) *En studie i medier och brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Tidningsartiklar

Artikel nr 1: www.dn.se¹¹⁷ ”Stureplansprofilerna får sin dom” 2007-10-16

Artikel nr 2: www.dn.se ”Överfallet i Rissne var våldtäkt” 2000-05-10

Artikel nr 3: www.aftonbladet.se ”14-årig flicka våldtogs av okända män” 2000-01-29

Artikel nr 4: www.aftonbladet.se ”De misstänkta för gruppvåldtäkt släpps” 2000-02-16

¹¹⁷ För att finna Dagens Nyheters artiklar som publicerats tidigare än år 2002, var god och sök via databasen presstext då artiklar som publicerats tidigare än år 2002 inte finns i artikelarkivet på Dagens Nyheters hemsida.

- Artikel nr 5: www.aftonbladet.se ”Alla var vi på henne” 2000-03-24
- Artikel nr 6: www.dn.se ”Gruppvåldtäkt i garage mot 14-årig flicka” 2000-01-30
- Artikel nr 7: www.dn.se ”Det kan ha påverkats av porr” 2000-02-05
- Artikel nr 8: www.aftonbladet.se ”Pojkarna visar inga reaktioner alls” 2000-04-17
- Artikel nr 9: www.aftonbladet.se ”Rissne-övergreppet: Domen överklagas” 2000-05-28
- Artikel nr 10: www.dn.se ”Sexism och rasism” 2000-02-11
- Artikel nr 11: www.dn.se ”Annan kvinnosyn en orsak till våldtäkten” 2000-02-11
- Artikel nr 12: www.dn.se ”Stureplansprofiler häktades för misstänkt våldtäkt” 2007-08-10
- Artikel nr 13: www.dn.se ”Dödshot mot åtalade för våldtäkt” 2007-09-27
- Artikel nr 14: www.dn.se ”Jag har aldrig fått sådana skador tidigare” 2007-09-28
- Artikel nr 15: www.aftonbladet.se ”Flicka tvingad till grovt sex” 2007-05-05
- Artikel nr 16: www.aftonbladet.se ”Stureplansprofilerna häktade för våldtäkt” 2007-08-09
- Artikel nr 17: www.aftonbladet.se ”Detaljerna gör hennes berättelse stark och trovärdig”
2007-09-29
- Artikel nr 18: www.aftonbladet.se ”Jag stönade inte – jag skrek” 2007-09-27
- Artikel nr 19: www.aftonbladet.se ”Ett bevis på att de är svin” 2007-08-06
- Artikel nr 20: www.aftonbladet.se ”Hur mycket våld ska en kvinna tåla?” 2007-08-07
- Artikel nr 21: www.aftonbladet.se ”Klokt av hovrätten” 2007-10-16
- Artikel nr 22: www.dn.se ”Lärarna klarar inte av att undervisa om sex” 2007-11-07
- Artikel nr 23: www.dn.se ”Det är livsfarligt att vara kvinna – också i Sverige” 2007-10-21
- Artikel nr 24: www.aftonbladet.se ”Sånger till fjortisarna som orkar stå emot” 2007-10-12
- Artikel nr 25: www.dn.se ”Gängen är ett framtidshot” 2000-02-08
- Artikel nr 26: www.aftonbladet.se ”Direktörerna ska hängas ut på vår hemsida” 2000-02-12
- Artikel nr 27: www.aftonbladet.se ”Medier ljuger om våldtäkt” 2001-10-03
- Artikel nr 28: www.dn.se ”Det kan hända den snällaste kille” 2000-02-11
- Artikel nr 29: www.dn.se ”Sju pojkar anhållna för gruppvåldtäkt i Rissne” 2000-02-03

Internetsidor

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O227352&i_word=ledarartikel&i_h_text=1&i_rphr=ledarartikel 2008-01-03 Nr. 1

http://www.ne.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=false&t_word=nyhet&btn_search=S%F6k+i+NE 2008-01-03 Nr. 2

Johanna Forss

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O133031&i_word=debatt 2008-01-03 Nr. 3

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=212240&i_word=ins%e4ndare 2008-01-03

Nr. 4